

Research

НАРОДНАТА НОСИЯ В ПОЛЕЗРЕНИЕТО НА ОБЕКТИВА

Гатя СИМЕОНОВА

Abstract. This article describes the traditional folk costume in the district of Rousse and the changes it undergoes over time. The text is illustrated with authentic photographs.

Keywords: folk costumes, district of Rousse, photographs

Традиционната носия на българите – мъжка и женска, е относително добре проучена. Тя още през Възраждането започва да привлича интереса на представителите на българската народоука, пример за което е сбирката носии, които Стефан Веркович изпраща в Русия за етнографската изложба, организирана по повод на Общославянския събор [Всероссийская этнографическая выставка и славянский съезд в мае 1867 года. Москва]. Интересът към традиционните носии на българите се засилва след Освобождението, когато (особено след създаването на Етнографски музей в столицата) целенасочено се работи за тяхното събиране, опазване, представяне и

проучване. Особено показателно за отношението към това наше традиционно наследство е включването на сбирка от традиционни носии в Първото Пловдивско изложение, организирано през 1892 г. (Василева, 1996).

Събирателската дейност, която е задължение на музейните специалисти, се разгръща успоредно с изследователския интерес към традиционното облекло на българите. Описание на носиите се открива още в ранните публикации на видния наш етнограф Димитър Маринов (1984). Тази традиция за проучване на традиционното облекло на българите по региони продължава и по-късно в поредицата *Етнографски проучвания на България* (Сакар, 2002 г.; Ловешки край, 1999 г.; Странджа, 1996 г.; Родопи, 1994 г.; Софийски край, 1993 г.; Пловдивски край, 1986 г.; Капанци, 1985 г.; Пирински край, 1980 г.; Добруджа, 1974 г.). Очерци за облеклото на българите, носено предимно от селското население, са поместени в изследвания, представящи традиционната култура чрез най-съществените нейни дялове в обзорни етнографски проучвания на България (Вакарелски, 1974). Особен принос в изучаването на традиционното народно облекло през втората половина на XX век имат етнографката Мария Велева и художничката Евгения Лепавцова. В тяхното многотомно издание носиите са единственият обект на изследователски интерес (Велева & Лепавцова, 1960; 1974). Освен Велева (1963; 1980; 1981; 1983; 1993), за подробното представяне на традиционната българска носия откъм материал, състав, кройка, силует, композиция, везбена и тъканна украса, както и с оглед на всички допълнения относно покритията за глава и обуването, приносни публикации имат още Ганка Михайлова (1974; 1985; 1986; 1999), Марина Черкезова (1996), Мирелла Дечева (2002). Цялостен поглед върху мястото на носията в българска среда дава изследването на Венера Наследникова *История на българския костюм* (Наследникова 1969).

Правени са проучвания върху функциите на традиционното облекло на българите, върху промените, които то претърпява в резултат на осъвременени мирогледни представи, модни влияния, икономически възможности (Атанасова, 2002; Василева, 1994; Дечев & Вуков, 2010; Михайлова, 1967; 1974; 1983; Годорова 2002). Това по принцип са проблеми на трансформацията на народната носия, на нейното адаптиране като етап от заместването ѝ със съвременно градско облекло от европейски тип. Същевременно са правени опити и за осмисляне на вторичната употреба на автентичното традиционно народно облекло или на отделни негови елементи, било чрез приравняването му към сценичния костюм (Симеонова 2004), било като заемка на кройки и най-вече на шевична украса в ученически униформи и официални облекла (Цветкова & Ненов, 2000).¹⁾

Българските изследвания върху традиционната носия съдържат словесно описание и илюстративен материал. В преобладаващата част от по-ранните публикации последният се свежда до чертежи, скици и рисунки. Особено приноси са рисунките на Евгения Лепавцова, илюстрирала томовете *Български народни носии*.

За онагледяване на традиционното облекло са използвани копия от стенописи и миниатюри, рисунки и стари снимки от семейните албуми, събирани от хората по време на етнографски експедиции (Вакарелски, 1974), както и авторски снимки от илюстровани издания (Велева, 1993). В края на XIX век Димитър Маринов осъзнава значимостта на фотографията в качеството и на илюстрация. „Още във втората книга на „Жива старина” предвижда „около 40 снимки на типовете и костюмите от целия край”, като и снимки на отделни части от носии. След като не получава исканите от министерството пари, а направените чрез Ломския окръжен управител снимки се оказват некачествени, той изоставя идеята си за по-широко онагледяване на

книгата. По повод на този случай Маринов предлага (ако Министерството на просвещението отпусне средства) да се сключат договори с фотографите в околийските центрове на Северозападна България и при определени условия те да направят необходимите снимки. За пример Маринов посочва опита си с русенския фотограф Хр. Ташков, заснел редица обредни игри в окръга, част от които са отпечатани в някои от книгите” (Василева, 1996).

Старите снимки от края на XIX и началото на XX в., направени по времето, когато традиционното народно облекло все още е било носено, са датирани, но не и коментирани като своеобразен тип извори. Поредицата *Етнографски проучвания на България* включва като приложение към раздел „Облекло” освен малкото на брой стари снимки и такива, правени на терен по време на проучването или на съборите в Копривщица. Заснети са обикновено самите притежатели на стари носии или подходящи на възраст (за съответния костюм) хора от същата среда, присъствали на срещата с етнографите. Не са рядкост и случаите, при които самите проучватели се обличат в традиционни носии, а снимките с тяхното предрешване влизат в илюстративния материал към текста (Михайлова, 1999; Дечева, 2002²) или се пазят за спомен от допира до съхранената традиция, каквито са случаите от Спасово (Фиг. 1) и Забърдо (Фиг.2).

Направлението „Визуална етнография”, за което у нас се заговори от 90-те години на XX век, открие евристичната значимост на образа. В неговото русло възприеманият до този момент като илюстрирано приложение снимков материал получи възможността за ново осмисляне, а именно като самостоятелен извор. Темата „Облекло” се оказа в изгодна позиция поради наличието на изобилен, при това не използван в достатъчна степен изворов материал. Снимката, както старата, така и наскоро създадената, представлява интерес не само като изображение (в

случая изображението на дрехата), което убеждава със своята нагледност. Самата история на снимката, ако е проследена с нужните подробности, може да бъде полезна с оглед на едно по-задълбочено вникване в историята на облеклото и в отношението на българина към него. Ако се знае кога (година; приблизително време, съотнесено с публично събитие), по какъв повод (годеж, сватба, сбор, панаир, празник), с каква цел (за спомен, за отбелязване значимостта на събитието) и за кого (съвременници, потомци) е правена снимката, би било възможно датирането на основни етапи в историята на традиционното облекло, които са и етапи на променено отношение към него. Същевременно мотивите за увековечаването чрез снимка, както и изборът на облеклото за този осмислен поведенчески жест очертават обвързаност с представата за естетическа ценност или за етнически знак. Допълнителната информационна натовареност на този тип извори се открива в надписите и посвещенията, изписани на гърба на снимките.

Фиг. 1. Част от състава на експедиция от Етнографския институт с музей при БАН, проучваща с. Спасово, Старозагорско, 1978 г.

Фиг. 2. Участничка в етнографска експедиция „Родопи” на ЕИМ, облечена в родопска носия, с. Забърдо, Смолянско, 1983 г.

Целта на това проучване е да въведе в научно обръщение снимков материал, събран в селата около Русе през годините 1974-1977 и съобразен с темата „Промени в културата на селото под влияние на града”.³⁾ Снимките се публикуват за пръв път. Двупрестилчената носия, типична за Ресенския край, е подробно представена в самостоятелни

(Велева, 1963) и обзорните проучвания, посветени на традиционното облекло, но видовете нейна употреба, както и нейните „реплики“ в селското и градското облекло след Освобождението не са били целенасочено проследявани и осмисляни. Самият Русенски край не е бил обект на многоаспектно проучване, типично за поредицата *Етнографски проучвания на България* и в този смисъл, с оглед на едно бъдещо отстраняване на подобна липса, представеният снимков материал, както и коментарите към него, биха били полезни при евентуални нови изследвания по темата „облекло“.

По снимки и разкази на хората, от които те са събрани, е очевидно (и потвърдено устно), че през първите десетилетия на ХХ век в селата на Русенско традиционната женска носия все още е в употреба, докато мъжката вече е претърпяла някои модификации. Показателен относно употребата на женската носия като облекло, което е носено и ще се носи, е наличието му в моминския дар. Моята баба Елена Драгошинова, която е родом от Червена вода, е имала в чеиза си повече от десет комплекта носии (Фиг. 3). Тя се омъжила непосредствено преди избухването на Първата световна война. Споменавам войната като хронологична граница, която има отражение и върху облеклото на българите. Но фактът, че една мома през 1918 година си е приготвила носии за цял живот, говори в полза на тенденцията за съхранение на традиционното облекло и традиционния тип обличане. Тъй като живописната русенска двупрестилчена носия е носена от моми и млади жени, но не и от вдовици и възрастни жени, моминският чеиз на баба ми, загубила мъжа си във войната, остава неизносен от нея. Тези многобройни носии обаче, скътани в невестинския сандък, намират приложение в празничния живот на селото в десетилетията между двете световни войни, за което ще стане дума по-нататък. Моята баба не е изключение. През първите десетилетия на ХХ век традиционната народна носия е била приготвяна

именно с мисълта да се носи, да подсигури облеклото на жената за години напред. И тя е била носена, както показват снимките, на които годеници и младоженци, моми и млади жени са в празнично традиционно облекло (Фиг. 4-9).

Фиг. 3. Традиционни носии от с. Хотанца, Русенско. 1931 г.

Снимката на младото семейство Атанас и Марина Станеви (Фиг. 4) от с. Гагаля, Русенско (днес квартал на с. Николово), правена в годините около Първата световна война, представя жената в традиционната за района двупрестилчена носия и с т.нар. в етнографската литература „двурого забраждане“. В Гагаля този старинен начин на забраждане се нарича *качул*. То (забраждането с подобна форма) е задължително за омъжена жена и се прави чрез специален обред в понеделник след сватбата. Някъде около 1910 г. в Гагаля започват да изоставят това традиционно женско покритие за глава. Първите „новаторки“ били жени на търговци – Керечката и Тартулевата. Останалите снимки показват, че в края на второто десетилетие на XX, в

годините преди и след Първата световна война, това старинно забраждане е рядкост, то е по-скоро изключение, поради което снимката има особена стойност на документ за последни признаци на уважение към традицията и нейното спазване. Същевременно се налага тенденция на уеднаквяване на моминското и невестинското забраждане. Използват се тънки, цветни копринени кърпи, наричани *баръш/бариш*, а забраждането е *на перо*. Запазен е съставът на женската носия – *риза*, *кърлянка*, *престилка*, *елече*. Прави впечатление, че наред с богато везаната риза в употреба е била и ризата с по-скромна шевична украса, както и тази без шевици.

Фиг. 4. Семейство Станеви, от с. Николово, Русенко, около Първата световна война

Фиг. 5. Младо семейство от с. Николово, Русенско, 1918 г.

Фиг. 6. Годеници от с. Николово, Русенско, 1918 г.

Фиг. 7. Млади жени от с. Хотанца, Русенско, 1917 г.

Фиг. 8. Моми от Ново село, Русенско, 1931 г.

Фиг. 9. Моми с традиционни носии от с. Хотанца, Русенско, 1935 г.

Облеклото на мъжете от същия период не може да се нарече традиционно в истинския смисъл на думата. Според научната класификация мъжкото облекло от тоя край включва *потури*, а още пред първите десетилетия на XX век, както се вижда от снимките, младите мъже да с панталон. Факт е, че още през Възраждането в Русе се налага като занаят, т.н. панталонджийско, а непосредствено след Освобождението този занаят се възприема вече като традиционен (Симеонова, 2011). Снимките онагледяват относително по-ранното

градско влияние спрямо селското мъжкото облекло. Несъмнена роля в този процес на осъвременяване има и казармата с униформите на българската войска, възприемани от мъжете и като представително облекло (Фиг. 4). Все пак през първите десетилетия на XX век и мъжкото облекло пази и пренася нещо от традицията и това е ризата с шевици, носена от годеници и младоженци.

След Първата световна война традиционните народни носии престават да се възпроизвеждат, тъй като направата им е скъпа и трудоемка, а и градското влияние в облеклото на селското население започва да намира последователки сред жените. Носията обаче, а тя все още се пази в сандъците, не е напълно излязла от употреба. Във времето между двете световни войни има празници, когато носенето ѝ е задължително. Доказват го снимките на участничките в обряда „Буенец”, група момичета, които обикалят с песни къщите на Лазаровден и пожелават здраве и благоденствие на съселяните си (Фиг. 10-12).

Фиг. 10. Двата „Буенец”-а в Ново село, Русенско през 1939 г.

Фиг. 11. Новоселски „Буенец” от 1939 г.

Фиг. 12. „Буенец” от с. Николово, Русенско. 1943 г.

Ако най-общо около Първата световна война (до и непосредствено след нея) носията е облеклото на селянката,⁴⁾ то в последвалите години на национална катастрофа след трагичните събития, довели до промени както в мисленето, така и поведението, отношението към традиционното народно облекло е двойствено. В битата се изоставя, постепенно отпада и елементи от него се срещат предимно в облеклото на старите, на които „модните“ стремежи са чужди. Същевременно традиционното облекло не е забравено. То придобива ново, преосмислено приложение. Започва да се възприема като традиционна ценност, която онагледява оцелялото българското достойние. Загубили хора и територии, българите търсят опора в опазеното наследство, което в определени случаи изваждат на показ като демонстрация на живия и жизнен български дух. Това явление е демонстрирано чрез включването на автентичния костюм в празненства с национален обхват и отглас. Изворите от края на второто десетилетие до годините на Втората световна война включително споменават, че в Деня на светите братя Кирил и Методий става традиция ученици и студенти да участват с шествията, облечени в национални носии. Особено показателни в това отношение са манифестациите, организирани през 40-те години на XX век на 24 май в столицата. Шествието обикновено се предвожда от младежи и/или девойки, облечени в български носии от всички краища на етническото землище (Симеонова, 1994).

Това несъмнено е официално стимулиран показ на наследството, но подобно поведение се наблюдава сред българите и по лична инициатива. За представителите на интелигенцията традиционната носия се възприема като нещо толкова ценно, че се налага модата млади хора, носители на градска култура или приобщаващи се към култура от градски тип, да заимстват автентични традиционни облекла, само за да

си направят снимка, облечени в тях. В традиционни носии, собственост на Елена Драгошинова, се обличат участниците в хора на Младежкото християнско дружество към Протестантската църква в с. Хотанца (Фиг. 3).⁵⁾ Това е един чисто естетически жест на хора, чиито предци са преселници от друга райони на страната и следователно носители на друг тип традиционна носия, изоставена заедно с промяната на вероизповеданието. Подобни (в смисъл естетически, но и патриотични) би трябвало да са мотивите на трите млади жени, които около 1930 г. учителстват в с. Гагалия (днес квартал на Николово, Русенско). Снимката им (Фиг. 13) ги представя в традиционната двупрестилчена носия. Специално за да се увековечат в старинни облекла, група млади жени и моми от Ново село, Русенско, застават пред обектива, облечени в традиционната кърлянка (Фиг. 14). Би могло да се допусне, че този жест има нещо общо с празничността на селския сбор. Впечатляващ е фактът, че всеки празник е бил използван като повод от българите да се появяват, облечени в автентични традиционни носии. В селска среда повод за празник е и краят на жетвата. Точно този момент през 1939 г., както свидетелства надписът на обратната страна, е увековечен в снимка на млади жетвари от с. Хотанца (Фиг. 15).

Между двете световни войни а и в десетилетията след това (всъщност няма да е неточно ако се каже до ден днешен) автентичните традиционни носии намират широко приложение на сцената. Театралната и другите форми на самодейност, свързана с народните песни и танци, както и целенасоченото организиране на т.нар. *показ на костюми* в рамките на Прегледите на художествената самодейност от втората половина на XX век, са своеобразните форми, чрез които се поддържа „живота“ на това ценно наследство. Отклонение от автентичността са някои промени, които самите самодейки налагат – скъсяването на кърлянката, носенето ѝ без традиционната дълга риза,

съчетаването ѝ със съвременни обувки и престилки от по-ново време (фиг. 16).

Фиг. 13. Учителки от с. Николово, Русенско, облечени в местни традиционни носии, към 1930 г.

Фиг. 14. Моми и млади жени от Ново село, Русенско, облечени в традиционни носии специално за снимката, 1939 г.

Фиг. 15. За спомен от края на жетвата в с. Хотанца, Русенско, 1939 г.

Фиг. 16. Участнички в художествената самодейност на с. Кацелово, Русенско, 1974 г.

През третото десетилетие на XX век се наблюдава трайна тенденция на заимстване на елементи (кройки, украса) от традиционното в съвременното облекло на българската девойка и жена. Като пример могат да се посочат парадните униформи на девическите училища (Фиг. 17) и празничното облекло на селските деца (Фиг. 18).

Българската бродерия върху бяла блуза, която обикновено твърде рядко повтаря кройката на традиционната риза бърчанка (вж. детското облекло на Фиг. 18), се превръща в нещо обичайно не само за парадните девически униформи, но и за празничното облекло на селските момите от 30-те и 40-те години на XX век. Везбата е дело на девойката. Прави се в пълна тайна и е част от великденската надпревара коя блуза ще бъде най-красиво извезана. Блузата се носи обикновено с права или леко разкроена тъмна пола. Тя е елемент на празничното облекло и освен на Великден се облича при годеж, по време на сбор, панаир, посещения в

града (Фиг. 19-22). Подобно отношение към шевицата, в което има елемент на личен избор и спонтанност, допълнително е остойностено и от инициативата на организираните в Дамски клуб български жени. Клубът организира специални курсове за усвояване и преподаване на изкуството „българска бродерия”, в които се включва и представителка на Русе (Симеонова, 2011). Оценена по достойнство, българската бродерия се появява и върху официалните облекла на градската жена, както и в облеклото на видни наши концертиращи артистки и се носи с увереността, че по този начин българското присъствие в съвременния свят става по-забележимо.⁷⁾

Фиг. 17. Униформи (всекидневна и празнична) на ученички от Русенската девическа гимназия, 40-те години на XX век

Фиг. 18. Детско празнично облекло на ученици от Ново село, Русенско. 1925 г.

Фиг. 19. Моми от Ново село, Русенско в празнично облекло, 1940 г.

Фиг. 20. Сборяни от Ново село, Русенско, 1938 г.

Фиг. 21. Годеници от Ново село, Русенско. 1940 г.

Фиг. 22. Моми от Ново село, Русенско в празнично облекло. 1937 г.

Следващ етап в адаптирането на традиционното народно облекло (освен в униформите и в празничните дрехи на българката в десетилетията между двете световни войни) откриваме в специално създадените за целите на съвременната самодейност сценични костюми. Те заимстват определени елементи, както от традиционната, така и от модифицираната носия (кърлянка, престилка, бродирана блуза или риза, калпак, цървули и пр.). В състава на подобни костюми има твърде много лични интерпретации относно композиция и силует, везбена украса и аксесоари. В сценичните костюми на представителните ансамбли на народни песни и танци се откриват дизайнерски решения, които правят тези облекла по-скоро авторски, отколкото възпроизвеждащи определен тип традиционна носия (Фиг. 23-27).

Фиг. 23. Съвременни „традиционни“ носии за участие в самодейни изяви, 1966 г.

Фиг. 24. Битова вечер в детската градина на с. Ново село, Русенско, 1969 г.

Фиг. 25. Битов кът с облечени в „битови“ носии деца от Ново село, Русенско, 1969 г.

Фиг. 26. Коледари в „битови носии”. Битова вечер в детската градина на Ново село, Русенско, 1970 г.

Фиг. 27. Сценични костюми от Русе, Великден, 2002 г.

Старите снимки в представената колекция са правени по времето, когато „да се извадиш на портрет” не е честа практика. За снимка човек се приготвя специално, облича празничните си дрехи, използва значими или поне не делнични моменти в собствения си живот – годеж, сватба, ходене на сбор, посещение в града, участие в някакъв празник. Доказателство за уловените щастливи моменти са както израженията на лицата (тържествени, усмихнати, вгълбени) и позите (свободно избрани или „композирани” от фотографа), така и някои типичните за ХХ век посветителни и обяснителни надписи по гърба на фотографиите. Снимките с лазаруването в Ново село през 1939 г., обред, наричан в Русенския край „Буенец”, чрез надписите на обратната страна обогатяват представата за настроението на празника. Едната (Фиг. 10) представя двете лазаруващи групи, позиращи „За спомен от двата буенеца. Група 1 – първият и най-хубав буенец”. На втората снимка (Фиг. 11) е само едната група лазарки, а пояснителният надпис гласи: „За спомен от моите приятелки, които участват в буенеца. Много приятно прекарахме празника”. Най-често срещаното посвещение обаче е „Подарявам лика си за спомен. Човек умира, но ликът му остава”. В него се прокрадва представата, че снимката е средство за превъзможване на смъртта, щом надживява човека. Тя се прави, за да увековечи образите от младини и самата младост, с мисълта за онагледяване на родословието. Нейният наследник и пазител е представител на потомството. Когато се зададе въпросът защо се пазят тези образи от миналото, се оказва, че това са образи на майка, на баща, на по-далечни предци, които чрез снимката остават видими. Така семейно-родовата среда се онагледява, а кръгзорът се разширява по посока на много времена, по повод на множество факти от нашата култура (в конкретния случай облеклото), с оглед на връзката ѝ с истинското ни наследство и с мисълта за нашите

наследници, за които правим и на които оставяме нашите снимки – нови, по-нови, най-нови.

БЕЛЕЖКИ

1. Това изследване не си поставя задачата да направи пълен преглед на библиографията за традиционното народно облекло, а само да очертае в общ план състоянието и основните насоки на проучванията.

2. В тома, посветен на Родопите, няма раздел „Облекло”, но има снимка на традиционни носии, с които информаторите са били облечени при възстановката и заснемането на някои местни обичаи. Липсва списък на илюстрациите (Попов, 1994). В тома, посветен на Странджа, няма чертежи и скици. Включена е една стара снимка на жени в местно облекло от 1930 г. В приложението са включени снимки на дегизирани в местни носии информатори. Датирани са чрез уточняващия въпрос „До кога са се носили тези носии?” (Черкезова, 1996).

3. Няма скици и рисунки, в илюстрираното приложение има снимки на облечени в местни носии възрастни и млади жени, както и снимка на самата изследователка в местна носия и с невестинско забраждане.

4. Симеонова, Г. (1978). Промени в битовата култура на селското семейство под влияние на града. (По материали от Русенски окръг). *Дисертация*. София.

5. Нека не се забравя, че няколко последователни войни (Балканската, Междусъюзническата и Първата световна) довеждат населението до пълно обедняване. Зная това от потърпевши свидетели на събитията и по-точно от моята баба Пенка Симеонова Узунова, която ми е разказвала как баща ѝ седем години не се завърнал от война и в какъв окаян вид заварил семейството си, когато най-послед се прибрал. Неин е изразът „бяхме съвсем оголяли”, което означава, че наличните дрехи са били износени, превърнати едва ли не в дрипи, а не е имало с какво да ги подновят. След войната завръщането към живота означава засяване и на влакнодайни култури, отглеждане на животни за вълна, предене, тъкане. Разказът очертава целия дълъг път до създаването на дреха, но тя вече не е традиционната носия.

6. На гърба на снимката има следният надпис: Г-жа Е. Симеонова Драгошинова, с. Хотанца. Спомени от певческия хор на М.Х. Д-во в Хотанца. Е., З. Димитрови.

7. С богата колекция от официални облекла от плътна черна коприна с българска бродения по тях разполага Русенския музей на градския бит. Те се създават и носят между двете световни войни и са известни като стил „български модерн”.

ЛИТЕРАТУРА

Атанасова, Я. (2002). Облеклото на жените в Добрич от Освобождението до 30-те години на ХХ век (сс. 179-185). В: *Проблеми на българската градска култура. Т. 3. Етнография на българския град*. София: Проф. Марин Дринов.

Вакарелски, Х. (1974). *Етнография на България*. София: Изд. БАН.

Василева, В. (1994). Традиция и мода (Преходни форми от традиционната народна носия към европейско облекло. *Бълг. етнография*, кн. 1, 74-82.

Василева, М. (1996). *Димитър Маринов: изследователят на живата народна старина*. София: Проф. М. Дринов.

Велева, М. (1963). *Българската двупрестилчена носия*. София: Изд. БАН.

Велева, М. (1980). Облекло (сс. 260-346). В: Хаджинилолов, В. (ред.). *Пирински край: етнографски, фолклорни и езикови проучвания*. София: Изд. БАН.

Велева, М. (1981). Облекло и накити (сс. 134-145). В: *Българска народна култура: историко-етнографски очерк*. София: Наука и изкуство.

Велева, М. (1983). Облекло (сс. 235-256). В: *Етнография на България. Т. II*, София.

Велева, М. (1993). Облекло (сс. 80-140). В: Генчев, С. (ред.). *Софийски край: етнографски проучвания на България*. София: Изд. БАН.

- Велева, М. & Лепавцова, Е. (1960). *Български народни носии. Т. I*,
София: Изд. БАН.
- Велева, М. & Лепавцова, Е. (1974). *Български народни носии. Т. II*,
София: Изд. БАН.
- Дечев, С. & Вуков, Н. (2010). От калпака до цървулите: как се мисли
българската национална носия (сс. 159-254). В: Дечев, В. (ред.) *В
търсене на българското: конструиране на националната
идентичност*. София: Институт за изследвания на изкуствата.
- Дечева, М. (2002). Облекло (сс. 183-230). В: Попов, Р. (ред.). *Сакар:
етнографски, фолклорни и езикови проучвания*. София: Проф.
Марин Дринов.
- Маринов, Д. (1984). *Избрани произведения. Т. II: Етнографическо
(фолклорно) изучаване на Западна България (Видинско, Кулско,
Белоградчишко, Ломско, Берковско, Оряховско, Врачанско)*.
София: Наука и изкуство.
- Михайлова, Г. (1967). Възникване на възрожденското женско облекло в
Панагюрище и Панагюрско. *ИЕИМ, 10*, 77-127.
- Михайлова, Г. (1974). Облекло (сс. 207-248). В: Тодоров, Д., Генчев, С.,
Кръстева, Г. & Максимов, М. (ред.). *Добруджа: етнографски,
фолклорни и езикови проучвания*. София: Изд. БАН.
- Михайлова, Г. (1983). Функция на народните носии (сс. 267-281). В:
Етнография на България. Т. II, София: Изд. БАН.
- Михайлова, Г. (1985). Облекло (сс. 131-164). В: Тодоров, Д. (ред.).
*Капанци. Бит и култура на старото българско население в
Североизточна България: етнографски и езикови проучвания*.
София: Изд. БАН.
- Михайлова, Г. (1986). Облекло (сс. 135-165). В: Михайлова, Г. (ред.).
Пловдивски край: етнографски и езикови проучвания. София: Изд.
БАН.

- Михайлова, Г. (1999). Облекло (сс. 181-238). В: Михайлова, Г. (ред.).
Ловешки край. Етнографски проучвания на България. София:
Проф. Марин Дринов.
- Наследникова, В. (1969). *История на българския костюм.* София: Наука
и изкуство.
- Попов, Р. (ред.) (1994). Родопи: етнографски проучвания на България.
София: Изд. БАН.
- Симеонова, Г. (1994). *Денят на Кирил и Методий.* София: Изд. ЕИМ
БАН.
- Симеонова, Г. (2004). Сценичният костюм през Възраждането – извор за
етнографско проучване. *Паметници, реставрация, музеи*, 2, 3-8.
- Симеонова, Г. Дрехарството в Русе (сс. 160-217). В: Симеонова, Г. (ред.).
*Проблеми на българската градска култура. Т. 6. Градът:
средоточие на функции.* София: Проф. Марин Дринов.
- Тодорова, Д. (2002). Облеклото във Варна в края на XIX, първата
половина на XX век (сс. 167-173). В: Симеонова, Г. (съст.).
*Проблеми на българската градска култура. Т. 3. Етнография на
българския град.* София: Проф. Марин Дринов.
- Цветкова, Н. & Ненов, Н. (2000). Прояви на стила Български модерн
между двете световни войни в Русе. *Известия на Историческия
музей Русе*. 6, 84-91.
- Черкезова, М. (1996). Облекло (сс. 159-195). В: Черкезова, М. (ред.).
Странджа: материална и духовна култура. София: Проф.
Марин Дринов.

✉ Prof. Dr. Gatyа Simeonova, DA
Institute of Ethnology & Folklore Studies with Museum of Ethnography,
Bulgarian Academy of Sciences
6A, Moskovska Str., 1000 Sofia, BULGARIA
E-Mail: gali_46@abv.bg